

О.Г. Мельник, М.Я. Нагірна
Національний університет “Львівська політехніка”

ІМПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОБ’ЄКТ ЕТІОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

© Мельник О.Г., Нагірна М.Я., 2013

Розглянуто змістове наповнення поняття “імпортна діяльність” та “імпортна операція”. На основі аналізування наукової літератури охарактеризовано розбіжність у трактуванні поняття “імпорт” у різних джерелах нормативно-правової бази. Наведено стислий механізм проведення етіологічної діагностики імпортною діяльністю підприємства та виокремлено основні класифікаційні ознаки для систематизації чинників впливу на імпорт підприємства. Подано комплексну типологію різновидів імпортною діяльністю підприємства.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, імпортна діяльність, імпортна операція, фактори впливу, типологізація різновидів.

O. Melnyk, M. Nahirna
Lviv Polytechnic National University

IMPORT ACTIVITY AS AN OBJECT OF ETIOLOGICAL DIAGNOSTIC

© Melnyk O., Nahirna M., 2013

A meaningful concept of “Importing” and “imports” based on analysis of scientific literature describes differences in the interpretation of the term “import” in the various sources of the legal framework. Provides a brief mechanism for etiologic diagnosis importing company and highlights the main classification features to systematize the factors influencing the import business. Posted comprehensive typology of varieties imported enterprise.

Key words: foreign trade, import activity, import operation, impacts, typology of varieties.

Постановка проблеми. Ключовою характерною ознакою сучасного етапу розвитку ринкового середовища є стрімке та невідоме збільшення існуючої конкуренції стосовно конкретних асортиментних рядів аналогічних товарів та товарів-субститутів. Беручи до уваги масштабність впливу розмірів конкуренції на певні підприємства-виробники товарів та на розповсюджувачів цих товарів та послуг, все важливішого значення набуває зовнішньоекономічна діяльність підприємств, дія якої характеризується значним позитивним ефектом стосовно зменшення впливу мікроекономічних факторів середовища функціонування на підприємства-учасники зовнішньоекономічних відносин. Сьогодні до найпопулярніших та високоприбуткових різновидів зовнішньоекономічної діяльності підприємств відносять імпортну діяльність, котра разом із експортною діяльністю займає найбільшу частку серед усіх зовнішньоекономічних операцій учасників ринкової економіки та допомагає підприємствам у вирішенні низки важливих питань, пов’язаних із конкурентоспроможністю на ринку, серед їх числа: покращення показників рентабельності та прибутковості; збільшення місткості ринку; нарощення обсягів продажу; удосконалення ознак якості товарів тощо.

Зважаючи на важливість імпортової діяльності для покращення конкурентоспроможності та прибутковості як окремих підприємств, так і країни загалом, вагомим етапом є дослідження сутності економічного терміна “імпортна діяльність”, а також наведення комплексної та вичерпної класифікації різновидів імпортової діяльності та дослідження найвагоміших чинників впливу на імпортово-діяльність підприємств з метою уникнення негативних наслідків їх дії та стимулювання позитивних процесів на підприємстві за допомогою розпізнавання та управління факторами впливу. Сьогодні однією із найновітніших економічних процедур, що беруть участь у дослідженні чинників дії та механізмів їх впливу як на діяльність підприємства загалом, так і на окремі її елементи є етіологічна діагностика підприємницької діяльності. Саме за допомогою низки економічних процедур, базованих на етіологічній діагностиці, для суб’єкта підприємницької діяльності виникає можливість управління кінцевими результатами діяльності шляхом структурованого та логічно обґрунтованого визначення низки факторів, що впливатимуть на діяльність установи та моделювання їх комплексної і вичерпної типології. Важливо зазначити, що у сучасній спеціалізованій економічній літературі практично не зустрічається комплексна модель здійснення процедур стосовно етіологічної діагностики будь-яких сфер підприємницької діяльності та імпортової діяльності зокрема. Зважаючи на вищезазначені аргументи, виникає яскраво виражена необхідність у наведенні механізмів реалізації етіологічної діагностики імпортової діяльності підприємства, тому основною метою статті є визначення сутності поняття “імпортна діяльність”, наведення комплексної типології різновидів цього виду зовнішньоекономічної діяльності, а також формування комплексної класифікації чинників впливу на імпортово-діяльність підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності категорії “імпортна діяльність” присвячено праці багатьох науковців. Зважаючи на те, що в економічних науках операція є частиною цілого процесу або діяльності, можна стверджувати, що будь-яка зовнішньоекономічна операція є частиною такої самої діяльності, тобто імпортна операція є складовою імпортової діяльності підприємства. З метою проведення комплексного та ґрунтовного дослідження логічно було б поряд із значенням терміна “імпортна діяльність”, що тотожне змістовому наповненню категорії “імпорт”, розглянути сутність терміну “імпортна операція” як основного складового елемента імпорту. Сукупність взаємопов’язаних, послідовних імпортних операцій складає імпортово-діяльність підприємства.

На думку В.С. Навицького, імпорт товарної продукції передбачає завезення на територію країни товарної маси за відповідно оформленою купівельною операцією із іншої країни для продажу і споживання продукції на теренах країни-імпортера [1]. А. Г. Савченко під імпортом розуміє сукупність товарної продукції та продукції сервісного характеру, котрі країна-контрагент за попередньою домовленістю купує у країн, що виступають у ролі іноземних партнерів [2]. О. В. Шкурупій терміном “імпорт” називає процес, що передбачає купівлю продукції товарного та нетоварного характеру, виготовлену на території держави іноземного партнера для вжитку або подальшого продажу у територіальних межах країни-імпортера [3]. К. Е. Решетняк імпортом називає ввезення на територію імпортуєчої країни продукції, що виготовлена або підлягає реалізації на території країни-контрагента з метою її використання чи перепродажу. Також автор вважає необхідним зараховувати до імпорту ввезення продукції з “приписних складів” та “вільних зон”, операції реімпорту та товари, що перетинають кордон з метою їх перероблення під контролем митних служб. На думку автора, до імпорту слід зараховувати також продукцію, завезену “материнськими компаніями” транснаціональних корпорацій їхнім “дочірнім компаніям” за умови, що обидві локалізовані на території різних країн [4].

Змістове наповнення терміна “імпортна операція” також розглядають та удосконалюють інші представники економічної науки. Так, на думку Н. М. Тюріної, імпортні операції є процесом купівлі та перевезення через митний кордон країни товарів іноземного походження з метою реалізації такої продукції на національному ринку або власного споживання імпортером. На думку автора, обов’язковою умовою будь-якої імпортової операції є її правове підтвердження за допомогою угоди зовнішньоторговельного характеру [5]. Е. А. Зінь під імпортними операціями

розуміє такий тип операцій, що характеризуються залученням суб'єктом із України із виплатою відповідної грошової компенсації продукції із необов'язковим ввезенням цієї продукції на територіальні землі країни-імпортера, а передбачаючи можливість споживання такого товару суб'єктами різного роду діяльності, що розміщені за кордоном [6]. На думку В. В. Козика, Л. А. Панкової та ін. під терміном "імпортні операції" розуміють процес залучення продукції із-за кордону із виплатою відповідної матеріальної винагороди та перетином цією продукцією кордону України з метою внутрішнього використання суб'єктом зовнішньоекономічних відносин на території країни-імпортера або подальшого перепродажу. На думку авторів, імпортна операція не може відбутись без факту перетину продукцією митного кордону країни-імпортера після проведення відповідних законодавчо-визначених процедур [7]. Аналізування літературних джерел [1–7] ще раз підтверджують, що поняття "імпортна операція" є основною складовою терміна "імпортна діяльність", проте автори часто ототожнюють ці поняття, що не є зовсім вірним твердженням.

У Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність" під імпортом розглядається купівля товарів з метою отримання матеріальної винагороди українськими учасниками ЗЕД (зовнішньоекономічної діяльності) у зарубіжних суб'єктів ЗЕД без обов'язкового переміщення товарами митного кордону країн [8]. На противагу вищезазначеному, для здійснення імпортної діяльності у "Податковому кодексі України" обов'язковою умовою є перетин "митного кордону України", котрий засвідчує відповідно оформлена вантажно-митна декларація, що є причиною виникнення податкових зобов'язань [9]. Проаналізувавши літературні джерела [8, 9], стає очевидною існуюча розбіжність у законодавчій базі щодо визначення сутності поняття "імпорт" за параметром переміщення продукції через митний кордон країни. Зважаючи на вищезазначене, логічно було б припустити, що імпорт продукції все ж таки передбачає перетин кордону, наслідком чого є заповнення вантажно-митної декларації як невід'ємної складової імпортної діяльності.

У сучасній економічній літературі описано основні різновиди зовнішньоекономічної діяльності, а також наведено конструктивну на комплексну характеристику основних товарів та послуг ЗЕД з логічним поділом кожного різновиду на складові. У класифікаторі УКТЗЕД наведено типологію товарів зовнішньоекономічної діяльності з поділом на відповідні класи [10]. Проте у наукових працях мало уваги приділяється комплексній типології різновидів імпортної діяльності підприємства. У деяких джерелах зустрічається доволі узагальнена класифікація, що не містить достатньої кількості класифікаційних ознак. Так, наприклад, у своїй праці О. В. Шкурупій розподіляє імпортні операції на прямі операції і непрямі операції [3]. Н. М. Тюріна групує експортно-імпортні операції за методом їх виконання на ті, до яких застосовується прямий метод, та операції, що передбачають їх виконання непрямим методом [5]. Проаналізувавши літературні джерела [3, 5], стає очевидною необхідність наведення ґрунтовної та комплексної типології різновидів імпортної діяльності, котра дозволить класифікувати імпорт підприємства за багатьма типологічними ознаками.

Наступним етапом роботи є визначення основних факторів впливу на імпортну діяльність підприємства з виокремленням узагальнювальних класифікаційних ознак, що допоможуть у систематизації цих факторів. Типології факторів впливу на зовнішньоекономічну (зокрема й на імпортну) діяльність підприємства присвячено праці багатьох науковців. Так, наприклад, Е. О. Ковтун та В. М. Швець [11] поділяють фактори впливу на зовнішньоекономічну діяльність підприємства на фактори внутрішнього та зовнішнього середовища. Г. М. Дроздова [12] також наводить у своїх наукових доробках зовнішні та внутрішні фактори впливу на ЗЕД підприємства, що відрізняються від зазначених вище за змістовим наповненням. А. О. Фатенок-Ткачук теж поділяє чинники, що впливають на зовнішньоекономічну та на імпортну діяльність підприємства, на внутрішні та зовнішні, розподіляючи, своєю чергою, зовнішні на фактори мікросередовища та макросередовища [13]. Проаналізувавши джерела [11–13], зауважимо, що більшість авторів поділяє чинники впливу на зовнішньоекономічну діяльність, зокрема і на імпортну, на внутрішні та зовнішні. На нашу думку, така характеристика факторів впливу на імпорт не є комплексною, адже чинники виокремлюють лише за однією класифікаційною ознакою: ступенем охоплення

середовища впливу. Отже, не вирішеною раніше проблемою є відсутність чіткої та комплексної типології факторів впливу на імпорتنу діяльність.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є уточнення сутності поняття “імпортна діяльність” та формування комплексної типології різновидів імпорту, а також розроблення вичерпної класифікації факторів впливу на імпорتنу діяльність підприємств з метою визначення майбутнього стану імпортною діяльністю для уникнення небажаного розвитку подій або стимулювання розвитку позитивних процесів на фірмі.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення поглядів багатьох авторів на сутність поняття “імпортна діяльність” підприємства дає змогу нам зазначити, що імпортна діяльність підприємства – це низка взаємопов’язаних операцій, що передбачають купівлю товарів чи послуг суб’єктом підприємницької діяльності певної країни у контрагента із-за кордону з обов’язковим переміщенням продукції через митний кордон з метою надання у володіння цієї продукції суб’єкта країни-імпортера. На нашу думку, термін “імпортна операція” передбачає сукупність взаємопов’язаних дій, що здійснює суб’єкт однієї країни шляхом одноразової купівлі продукції у резидента іншої країни для подальшого використання або реалізації з метою отримання прибутків та є основним складовим елементом імпортною діяльності.

Виконані наукові дослідження дають нам змогу виокремити ключові класифікаційні ознаки та систематизувати основні різновиди імпортною діяльності так:

1. За кількістю посередників, що беруть участь у процесі поставки товарів (послуг, капіталу) до кінцевого споживача, імпорتنу діяльність можна класифікувати на пряму та непрямую. Прямий імпорт відбувається шляхом передавання товарів, робіт чи послуг у безпосереднє використання споживачу, на відміну від нього, непрямий передбачає наявність одного або більше посередників, що беруть участь у процесі реалізації продукції.

2. За цільовим призначенням: одноцільова та багатоцільова. Одноцільова імпортна діяльність допомагає в досягненні однієї конкретно поставленої цілі, наприклад, реалізації товарів, що не виготовляються на території країни імпортера. Багатоцільовий імпорт має на меті забезпечити виконання кількох цілей: підвищення рентабельності та збільшення обсягів продажу, підвищення конкурентоспроможності підприємства та залучення нових покупців, розширення номенклатурної бази товарів тощо.

3. За об’єктом імпортованого продукту: імпорт товарів, послуг, робіт, капіталу, трудових ресурсів, інтелекту, інвестицій тощо.

4. За витратністю поставки: безвитратна (умова поставки, що передбачає витрати на поставку лише продавця (витрати на поставки входять до первинної ціни продукції, а також відповідальність за збереження цілісності товару під час поставки перекладається повністю на партнера-продавця із-за кордону)), частково витратна (умови, що передбачають витрати продавця і споживача продукції), повністю витратна імпортна діяльність (витрати на поставку та відповідальність за продукцію переносяться на імпортера).

5. За прибутковістю (пріоритетністю) імпортною діяльності: основна (найбільша частина прибутків), другорядна (незначні прибутки порівняно з іншими продуктами, що імпортує підприємство). Цю класифікацію застосовують до підприємств, що імпортують понад одне найменування продукції.

6. За регулярністю: нерегулярний (імпортні операції на підприємстві проводяться через нерегулярні проміжки часу) та регулярний (характеризується відносно стабільними часовими лагами між імпортними операціями).

7. За масштабністю: імпорт невеликих партій товару (партії товару, що за своєю сукупною вартістю та кількістю не підлягають сплаті мита: імпорт взірців товару тощо) та великих партій товару.

8. За асортиментом: одного найменування продукції та широкої низки найменувань.

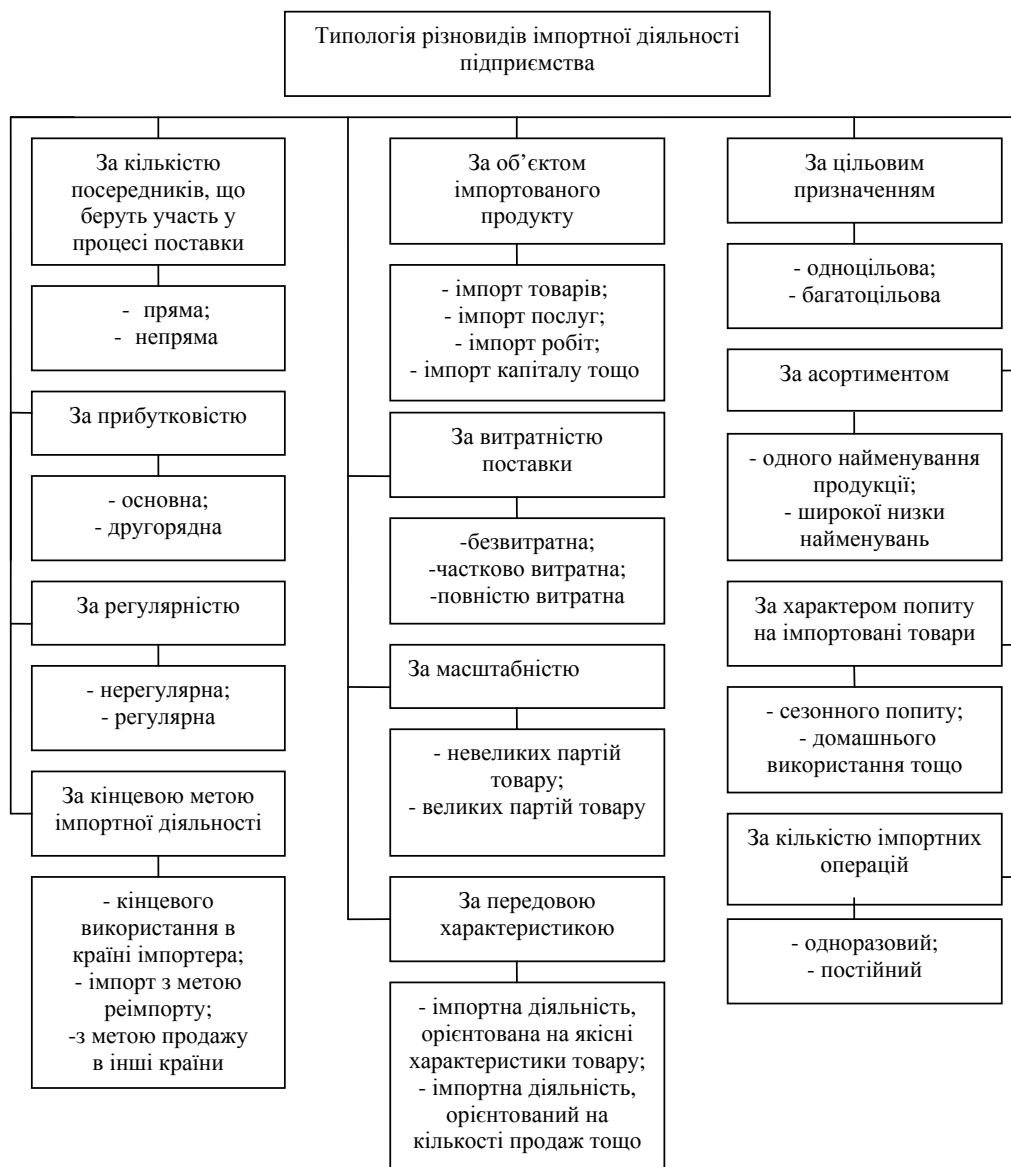
9. За характером попиту на товари: сезонного попиту, домашнього використання тощо.

10. За кінцевою метою імпорту: кінцевого використання в країні імпортера; імпорт з метою продажу в інші країни; імпорт з метою реімпорту. Реімпорт передбачає подальше повернення раніше ввезених товарів у країну, яка була експортером продукції.

11. За передовою характеристикою: імпорт, орієнтований на якісні характеристики товару; імпорт, орієнтований на кількості продажів тощо.

12. За кількістю імпортних операцій: одноразовий (складається з однієї імпортної операції, тобто імпорт є одноразовим) та багаторазовий (постійний імпорт: підприємство здійснює багато імпортних операцій).

Комплексну типологію різновидів імпортної діяльності схематично зображено на рисунку.

Комплексна типологія різновидів імпортної діяльності

На основі аналізування наукових літературних джерел [11–13] наведено комплексну типологію факторів впливу на імпортну діяльність підприємств та запропоновано такі класифікаційні ознаки для типології факторів впливу на імпорт з виокремленням різновидів за кожною класифікаційною ознакою:

1. За ступенем заохочення до імпоротної діяльності: фактори, що спонукають підприємство до імпорту, та фактори, що гальмують процес започаткування та/або розширення імпоротної діяльності підприємством. До стимулюючих можна віднести: зростання попиту на імпортовану продукцію за внутрішньому ринку; висока рентабельність продукції на національному ринку; відсутність необхідних комплектуючих чи сировини або кінцевої продукції на внутрішньому ринку; неможливість вирощування чи виготовлення даної продукції через географічні, кліматичні та ін. особливості ринку країни-імпортера тощо. До факторів, які ускладнюють започаткування підприємством ведення імпорту, можна зарахувати: нестабільність законодавчої бази щодо зовнішньоекономічних операцій; відсутність необхідної інформації щодо попиту на конкретну продукцію тощо.

2. За охопленням середовищем впливу: фактори зовнішнього середовища та фактори внутрішнього середовища. До факторів зовнішнього середовища зараховують: економічну ситуацію в країнах імпортера та контрагентів; політичні обставини; експортерів – продавців продукції; споживачів тощо. До факторів внутрішнього середовища прийнято відносити: основні цілі та завдання імпоротної діяльності підприємства; інформаційну базу щодо імпорту; ресурсне забезпечення ведення імпоротної діяльності тощо.

3. За ступенем контрольованості: контрольовані, неконтрольовані та частково контрольовані. До контрольованих зазвичай зараховують: цілі імпортно-орієнтованого підприємства; організаційну структуру фірми щодо ведення імпоротної діяльності; передові завдання організації; технологію ведення бізнесу тощо. До неконтрольованих зараховують: споживачів імпоротної продукції; постачальників (контрагентів із-за кордону) сировини (готових виробів); нормативно-правову базу країн-контрагентів тощо. Вагоме значення при такому поділі становить тип ринку, на якому підприємство веде свою діяльність. Якщо ринок має олігополістичне спрямування, то окремі неконтрольовані фактори можуть стати частково контрольованими або ж навіть контрольованими.

4. За часовим лагом дії: фактори, що здійснюють свій вплив на періодичній (тимчасовій) основі та фактори постійної дії.

5. За сферою впливу: фінансово-економічні, маркетингові, управлінські, пов'язані з виробничим процесом, логістичні, соціальні тощо.

6. За ефектом, що спричинює вплив фактора: конструктивні, деструктивні та нейтральні. До конструктивних можна зарахувати фактори, що полегшують ведення імпоротної діяльності підприємством (сприяють її функціонуванню), наприклад, зниження імпортного (ввізного) мита; спрощення процедури проходження митного оформлення; зменшення функціонального навантаження на працівників шляхом відкриття на підприємстві відділу ЗЕД, що відповідатиме за імпорт товарів тощо. До деструктивних можна віднести чинники, котрі ускладнюють процедури здійснення імпорту: подорожчання виробів на зовнішньому ринку; нестабільність ціни на імпортовані товари; зниження попиту на внутрішньому ринку; зниження фінансової спроможності реальних та потенційних покупців товару тощо. Нейтральні фактори жодним чином не впливають на ведення імпоротної діяльності підприємством у короткостроковому періоді, проте у довгостроковому можуть змінити свій вплив та стати конструктивними або ж деструктивними.

7. За рівнем важливості фактори варто поділити на основні та другорядні. До основних зараховують чинники, що значно впливають на імпортну діяльність підприємства та зазвичай мають тривалу дію. До другорядних логічно було б віднести фактори, вплив яких не є значним та якими можна знехтувати у деяких випадках.

8. За механізмом дії фактори доцільно розділяти на прямого впливу та опосередкованої дії. До факторів прямого впливу зазвичай відносять такі фактори: трудові ресурси підприємства, задіяні у механізмі ведення імпоротної діяльності; план діяльності фірми тощо. До факторів непрямого (опосередкованого) впливу зараховують: конкурентів підприємства щодо імпортованої продукції; покупців продукції чи послуг ринкової структури; економічну ситуацію в країні тощо.

9. За рівнем комплексності об'єкта впливу: фактори одиничного впливу на імпортну діяльність та фактори комплексного впливу. До факторів одиничного впливу належать: фактори, що впливають на перевезення імпортно-орієнтованої продукції підприємства; розрахунки між іноземними партнерами; реалізацію продукції, що підлягає імпортуванню тощо. До факторів

комплексного впливу можна віднести фактори, що впливають на: кадрове забезпечення підприємства; організаційну структуру ведення імпоротної діяльності суб'єкта господарювання; ресурси підприємства тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі опрацювання літературних джерел за проблемами імпоротної діяльності підприємства як об'єкта етіологічної діагностики нами було розглянуто сутність категорії “імпортна діяльність підприємства” та “імпортна операція”, доведено, що імпортна операція є основною складовою імпоротної діяльності підприємства. На основі аналізування наукових джерел зроблено висновок, що здійснення імпоротної діяльності підприємства не можливе без фактичного перетину митного кордону країни-імпортера, наслідком чого є належним чином оформлена вантажно-митна декларація. У роботі наведено чітку та логічно структуровану типологію основних різновидів імпоротної діяльності підприємства, а також факторів впливу на імпорт та наведено приклади за кожною типологічною ознакою. Також узагальнено сутність економічного поняття “імпортна діяльність підприємства”. Подальші розробки будуть спрямовані на дослідження механізму здійснення етіологічної діагностики експортної та імпоротної діяльності підприємства.

1. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: [підручник] / В.Є. Новицький. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с. 2. Савченко А. Г. Макроекономіка: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / А. Г. Савченко. — К.: КНЕУ. — 1999. — 120 с. 3. Шкурупій О. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: [навч. посібник] / О. В. Шкурупій, В. В. Гончаренко, І. А. Артеменко. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с. 4. Решетняк К. Е. Експортно-імпортні операції як основа зовнішньоекономічної діяльності підприємства / К. Е. Решетняк // Управління розвитком. – 2012. – №3(124). – С.30–32. 5. Тюріна Н. М. Основи зовнішньоекономічної діяльності: [навч. посібник] / Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацка. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 408 с. 6. Зінь Е. А. Основи зовнішньоекономічної діяльності [підручник] / Е. А. Зінь, Н. С. Дука. — К.: Кондор, 2009. — 432 с. 7. Козик В.В. Зовнішньоекономічні операції і контракти: [навч. посіб.] / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Я.С. Карп'як, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с. 8. Про зовнішньоекономічну діяльність – Закон України N 4496-VI (4496-17) від 13.03.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 2. 9. Податковий кодекс України – Офіційний документ ВРУ № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> 10. Про Митний тариф України-Закон України № 2371-III від 01.01.2013 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №24. 11. Ковтун Е. О. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Е. О. Ковтун, В. М. Швець. – Режим доступу: http://www.gisnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67915.doc.htm. 12. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: [навч. посібник] / Г. М. Дроздова. – К.: Вид-во ЦУЛ, 2002. – 172 с. 13. Фатенок-Ткачук А. О. Аналізування факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / А. О. Фатенок-Ткачук // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – С. 93–100.